

دانشکده ی علوم تربیتی و روان شناسی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد در رشته ی روان شناسی بالینی

پیش بینی کارکردهای خاطره گویی براساس
مدل پنج عاملی شخصیت در سالمندان

به وسیله ی
اعظم فرمانی

استاد راهنما
دکتر عبدالعزیز افلاک سیر

بهمن ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خدا

اظهارنامه

اینجانب اعظم فرمانی (۸۷۰۷۹۱) دانشجوی رشته‌ی روان شناسی بالینی دانشکده‌ی روان شناسی و علوم تربیتی اظهار می‌کنم که این پایان نامه حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظهار می‌کنم که تحقیق و موضوع پایان نامه‌ام تکراری نیست و تعهد می‌نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه حقوق این اثر مطابق با آیین‌نامه مالکیت فکری و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: اعظم فرمانی

تاریخ و امضا: ۱۳۹۱/۴/۱۲

به نام خدا

بیش بینی کارکردهای خاطره گویی براساس مدل پنج عاملی شخصیت در سالمندان

به کوشش
اعظم فرمانی

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز به عنوان بخشی
از فعالیت های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته
روان شناسی بالینی

از دانشگاه شیراز
شیراز
جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه، با درجه: عالی

دکتر عبدالعزیز افلاک سیر، استادیار بخش روان شناسی بالینی (رئیس کمیته)

دکتر فرهاد خرمایی، استادیار بخش روان شناسی بالینی

دکتر جواد ملازاده، استادیار بخش روان شناسی بالینی

بهمن ۱۳۹۰

سپاسگزاری

نفس باد صبا مشک فشان خواهد شد

عالم پیر دگر باره جوان خواهد شد

با سپاس فراوان از درگاه ایزد منان، پایان نامه ی خود را تقدیم می کنم به تمامی بازنشستگان ایران زمین علی الخصوص بازنشستگان آموزش و پرورش و بانک صادرات استان فارس که با صبر و شکیبایی و مهربانی، وقت عزیزشان را در راه تکمیل این تحقیق و بررسی در اختیار بنده قرار داده- اند که بتوانم قدمی هر چند کوچک در راه انجام وظیفه ی علمی خود در فرصتی که خداوند متعال به اینجانب عطا فرموده، برداشته باشم و با آرزوی سلامتی، شادکامی، و عمر با عزت و سربلندی بیش از پیش، جا دارد که از تمامی آن بزرگواران که سرمایه های عظیم تجربه، تخصص، توانمندی، عشق و علاقه در حیطه ی کاری خود می باشند کمال تشکر و قدردانی را بنمایم.

اینک که با حول و قوه ی الهی موفق به تدوین و تالیف پایان نامه ی خود گردیده ام بر خود وظیفه میدانم که از زحمات بی شائبه و بیدریغ تمامی اساتید خود مخصوصا استاد بزرگوار جناب آقای دکتر افلاک سیر، استاد بزرگوار جناب آقای دکتر خرمایی و استاد بزرگوار جناب آقای دکتر ملازاده نهایت سپاسگزاری، قدردانی و تشکر را بنمایم. آرزو دارم که بتوانم و لایق آن باشم، همواره از محضر این اساتید و بزرگان کسب علم و فیض بنمایم. و جا دارد از تمامی اعضای خانواده عزیزم، علی الخصوص مادر فداکارم که با گذشت، صبر و شکیبایی غیر قابل وصف مشوق بنده در راه تحصیل علم و دانش بوده و در تمامی مراحل، استقامت و پشتکار مضاعف برایم به ارمغان داشتند با تمام وجودم تشکر و قدردانی بنمایم.

چکیده

پیش بینی کارکردهای خاطره گویی براساس مدل پنج عاملی شخصیت در سالمندان

به کوشش

اعظم فرمانی

هدف از پژوهش حاضر بررسی پیش بینی کارکردهای خاطره گویی براساس مدل پنج عاملی شخصیت در سالمندان است. تعداد ۲۴۲ سالمند بالای ۵۰ سال عضو کانون های بازنشستگی شهر شیراز به روش نمونه گیری در دسترس از کانون های بازنشستگی آموزش و پرورش و بانک صادرات انتخاب شدند. آزمودنی ها با تکمیل مقیاس کارکردهای خاطره گویی (RFS) و پرسش نامه ی پنج عامل بزرگ شخصیت در این پژوهش شرکت کردند. نتایج تحلیل رگرسیون چند گانه ی همزمان نشان داد که عامل روان نژندگرایی مدل پنج عاملی شخصیت، کارکردهای خاطره گویی حفظ صمیمیت ($\beta = .25$, $P \leq .001$) و تجدید خاطرات تلخ ($\beta = .28$, $P \leq .001$) را پیش بینی می کند. همچنین عامل برون گرایی مدل پنج عاملی شخصیت کارکرد خاطره گویی آموزش/ آگاهی را پیش بینی نمود ($\beta = .18$, $P < .05$). در تبیین یافته - های پژوهش حاضر می توان اینگونه نتیجه گیری کرد که افراد دچار میزان بالای آسیب- پذیری هیجانی به عنوان یک صفت، به منظور نشخوار خاطرات تلخ و زنده نگه داشتن یاد دوستانی که دیگر در بین آن ها نیستند خاطرات خود را مرور یا بازگو می کنند و افراد برون- گرا با هدف آموزش درس زندگی و انتقال تجربیات خود به دیگران از خاطره گویی استفاده می - کنند. بنابراین می توان از یافته های پژوهش حاضر به منظور بهبود درمان خاطره گویی در سالمندان استفاده نمود.

کلید واژه ها: کارکردهای خاطره گویی، مدل پنج عاملی شخصیت، روان نژندگرایی، حفظ صمیمیت، تجدید خاطرات تلخ، برون گرایی، آموزش/ آگاهی.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

- ۱-۱- مقدمه ۲
- ۲-۱- بیان مسئله ۳
- ۳-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق ۷
- ۴-۱- اهداف تحقیق ۸
- ۵-۱- تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق ۹
- ۱-۵-۱- تعاریف مفهومی ۹
- ۲-۵-۱- تعاریف عملیاتی ۱۰

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه ی پژوهش

- ۱-۲- مبانی نظری ۱۲
- ۱-۱-۲- مدل کاپلیز و همکاران ۱۲
- ۲-۱-۲- مدل تجربی خاطره گویی ۱۵
- ۲-۲- پژوهش های مرتبط با خاطره گویی و کارکردهای آن ۱۸
- ۱-۲-۲- معرفی اصطلاح خاطره گویی و مرور زندگی در سال ۱۹۶۳ ۱۸
- ۲-۲-۲- پژوهش های مرتبط با خاطره گویی از سال ۱۹۶۳ تا سال ۱۹۸۵ ۲۰
- ۳-۲-۲- پژوهش های مرتبط با خاطره گویی از ۱۹۸۶ تا به امروز ۲۳
- ۳-۲- پژوهش های مرتبط با پنج عامل بزرگ شخصیت ۳۰
- ۴-۲- سوالات و فرضیه های پژوهش ۳۱

فصل سوم: روش تحقیق

- ۱-۳- طرح تحقیق ۳۲
- ۲-۳- جامعه آماری، روش نمونه گیری، حجم نمونه ۳۳
- ۳-۳- ابزار پژوهش ۳۴

۳-۳-۱- مقیاس کارکردهای خاطره گویی	۳۴
۳-۳-۲- پرسش نامه ی پنج عامل بزرگ شخصیت	۳۹
۳-۴- روش اجرا	۴۱
۳-۵- روش تجزیه و تحلیل نتایج	۴۱

فصل چهارم: یافته های پژوهش

۴-۱- یافته های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه	۴۳
۴-۲- یافته های استنباطی متغیرهای مورد مطالعه	۴۶

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۵-۱- بحث و نتیجه گیری	۵۱
۵-۱-۱- سوال اول	۵۱
۵-۱-۲- سوال دوم	۵۲
۵-۱-۳- فرضیه ی اول	۵۲
۵-۱-۴- فرضیه ی دوم	۵۳
۵-۱-۵- فرضیه ی سوم	۵۴
۵-۲- محدودیت ها	۵۵
۵-۳- پیشنهادات	۵۵
۵-۳-۱- پیشنهادات برای پژوهشگران	۵۵
۵-۳-۲- پیشنهادات کاربردی	۵۶

فهرست منابع و مأخذ

منابع فارسی	۵۷
منابع انگلیسی	۵۸

پیوست

پرسش نامه ی پنج عامل بزرگ شخصیت	۶۵
---------------------------------------	----

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۳۷.....	جدول شماره ی ۱: تحلیل عاملی مقیاس کارکردهای خاطره گویی (RFS)
۳۹.....	جدول شماره ی ۲: ضرایب آلفای کرونباخ خرده مقیاس های مقیاس RFS
۴۳.....	جدول شماره ی ۳: توزیع فراوانی نمونه ی مورد مطالعه
۴۴.....	جدول شماره ی ۴: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای ملاک
۴۴.....	جدول شماره ی ۵: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پیش بین
۴۵.....	جدول شماره ی ۶: ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه
	جدول شماره ی ۷: نتایج تحلیل رگرسیون همزمان برای پیش بینی خرده مقیاس
۴۶.....	هویت و حل مسئله براساس پنج عامل بزرگ شخصیت
	جدول شماره ی ۸: نتایج تحلیل رگرسیون همزمان برای پیش بینی خرده
۴۷.....	مقیاس حفظ صمیمیت براساس پنج عامل بزرگ شخصیت
	جدول شماره ی ۹: نتایج تحلیل رگرسیون همزمان برای پیش بینی خرده
۴۷.....	مقیاس تجدید خاطرات تلخ براساس پنج عامل بزرگ شخصیت
	جدول شماره ی ۱۰: نتایج تحلیل رگرسیون همزمان برای پیش بینی خرده
۴۸.....	مقیاس آموزش / آگاهی براساس پنج عامل بزرگ شخصیت

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

- شکل شماره ی ۱- مدل خاطره گویی کاپلیز و همکاران (۲۰۰۷) ۱۴
- شکل شماره ی ۲- مدل تجربی خاطره گویی ۱۷

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

ما انسانها از طریق داستانها با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنیم. از کودکی تا پیری به داستان‌ها گوش می‌دهیم - ابتدا داستان‌های والدین، پدربزرگ، مادر بزرگ و معلمانمان، سپس داستان‌های عشاق، روسا، روحانیون، بازیکنان بیسبال، پهلوانان، روسای جمهور کشورها. همچنین داستان‌هایی در مورد موفقیت‌ها، امتحانات، تجارب عاطفی خود و مسایل دیگر می‌گوییم. وقتی داستانهایمان بازگو کننده‌ی تجارب یا رویدادهای گذشته باشد، خاطره‌گویی^۱ نامیده می‌شود. سرانجام اینکه، این داستان‌ها و خاطره‌گویی‌ها ساختار خام زندگی‌مان را تشکیل می‌دهند، به ما در درک تجاربمان کمک می‌کنند و میان گذشته و آینده ارتباط برقرار می‌کنند (کمپیل، ۲۰۰۲).

خاطره‌گویی پدیده‌ای فطری است که اغلب به طور غیرارادی اتفاق می‌افتد. مناظر، صداها و بوهای خاصی تصاویر قدرتمندی از رویدادهای گذشته‌ی زندگی فرد را در ذهن تداعی می‌کنند و باعث می‌شوند که فرد به طور موقت افکار و احساسات دوران گذشته‌ی خود را به یاد آورد. همچنین خاطره‌گویی می‌تواند به منظور رسیدن به هدف خاصی مثلاً آموختن درس زندگی به دیگران، به طور ارادی ایجاد شود. یادآوری گذشته‌مان همچنین توسط نیروهای اجتماعی نیز اتفاق می‌افتد، مثلاً هنگامی که خانواده، دوستان یا آشنایان از ما می‌خواهند که خاطرات شخصی دوران گذشته را برایشان تعریف کنیم. بنابراین، خاطره‌گویی به عنوان فرآیند بسیار برجسته و همگانی یادآوری رویدادها، روشی را برای بررسی شکل‌گیری، رشد و استفاده از خاطرات شخصی در دوران بزرگسالی فراهم می‌کند. گرچه تا به امروز، این استعداد تقریباً بی‌استفاده مانده است (وبستر و مک‌کال، ۱۹۹۹).

پژوهش‌های تجربی اخیر به روشنی نشان داده‌اند که خاطره‌گویی پدیده‌ای مربوط به کل گستره‌ی زندگی است که به طور چشمگیری همزمان با تغییر نظری پیش می‌رود. نظریات روانشناختی به جای اینکه پیری را یک مرحله‌ی خاص از زندگی در نظر بگیرد، در مورد آن به طور روزافزونی از دیدگاه گستره‌ی زندگی استفاده می‌کند. بنابراین، خاطره‌گویی

¹ Reminiscence

دیگر سازش با افزایش آگاهی فرد نسبت به پایان زندگی در نظر گرفته نمی شود، بلکه فرآیند مهمی در تنظیم رشد فرد در طول گستره ی زندگی پنداشته می شود (وستر هوف و همکاران، ۲۰۱۰).

گروهی از متغیرها می توانند به طور بالقوه بر بروز، فرآیند و پیامد خاطره گویی تأثیر بگذارند. این متغیرهای فردی، متغیرهایی که به کندی و به طور قابل پیش بینی تغییر می-کنند (مانند، سن)، پایدار (مانند، شخصیت) و ثابت (مانند، جنسیت و نژاد) هستند، را شامل می شود. به طور کلی، نقش اینگونه عوامل در پژوهش های قبلی در مورد خاطره گویی نادیده گرفته شده است. با این وجود، پژوهش های فعلی باید یک یا چند عامل مهم در این زمینه را مورد بررسی قرار دهند. یکی از مهم ترین این متغیرها، شخصیت^۱ است. شخصیت متغیر فردی قدرتمند و گسترده ای است که بر بسیاری از عوامل مهم مانند، انگیزه، سلامتی، روابط فردی، انتخاب شغل و عوامل دیگر مرتبط با عملکرد موفقیت آمیز تأثیر می گذارد. اما، این متغیر در پژوهش هایی که در مورد خاطره گویی صورت گرفته، توجه محدودی را به خود جلب کرده است (وستر و همکاران، ۲۰۱۰). از بررسی پژوهش ها در مورد نقش شخصیت در خاطره گویی، می توان اینگونه نتیجه گیری کرد که شخصیت در زمینه ی پیش بینی کارکردهای خاطره-گویی^۲ نقش بسیار مهمی ایفا می کند. به عنوان مثال، مک لین و پوسپاتی (۲۰۰۶) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که افراد برون گرا خاطرات خود را برای افراد بیشتری بازگو می-کنند و بیشتر از افراد درون گرا، از بازگویی خاطرات خود لذت می برند. بنابراین با توجه به نیاز به پژوهش بیشتر در زمینه ی نقش شخصیت در خاطره گویی و کارکردهای آن، پژوهش حاضر نقش این متغیر را در پیش بینی کارکردهای خاطره گویی افراد سالمند مورد بررسی قرار داده است.

۱-۲- بیان مسئله

خاطره گویی روش یادآوری پاره ای از خاطرات گذشته ی فرد و تمرکز بر آنها به منظور غنی کردن زندگی امروز است. همگی ما به طور طبیعی خاطرات خود را بازگو می کنیم و بیشتر اوقات، یادآوری گذشته که شامل گذشته ی اخیر نیز می شود را لذت بخش می دانیم. شنیدن خاطرات افراد دیگر نیز باعث فراخوانی خاطرات نیمه فراموش شده ی گذشته مان می شود و از این طریق می تواند حس داشتن تجربه ی مشترک بین ما و افراد دیگر، ایجاد شود (شوایتزر و بروس، ۲۰۰۸). تعریف دیگر خاطره گویی عبارت است از یادآوری کلامی یا

¹. Personality

². Reminiscence functions

ذهنی رویدادهای زندگی که در تنهایی یا به همراه فرد یا افراد دیگری انجام می شود (وودز و همکاران، ۱۹۹۲؛ به نقل از تورگریمسن و همکاران، ۲۰۰۲). کامل ترین تعریف خاطره گویی توسط بلاک و لوین (۱۹۹۸) ارائه شده است. این تعریف که تمام جوانب پدیده ی یادآوری رویدادهای زندگی را شامل می شود، بدین قرار است:

خاطره گویی فعالیت یا فرآیند ارادی یا غیر ارادی به یاد آوردن خاطرات گذشته ی فرد است. این فرآیند یا فعالیت شامل یادآوری رویدادهای خاص یا کلی که ممکن است قبلاً فراموش شده یا نشده باشد، می شود و با این احساس که رویدادهای یادآوری شده نمود واقعی تجارب اصلی هستند، همراه می باشد. این فرآیند نشأت گرفته از حافظه ی خودزیستنامه ای^۱، ممکن است در تنهایی یا به همراه افراد دیگر صورت گیرد.

در این تعریف بر سه جنبه از خاطره گویی تاکید شده است. اول اینکه، این تعریف مبتنی بر این موضوع است که همه ی ما انسان ها در زندگی روزمره از خاطره گویی استفاده می کنیم؛ چه خاطرات خود را برای افراد دیگر بازگو کنیم یا اینکه این عمل را در تنهایی انجام دهیم. این موضوع پایه ای برای توصیف خاطره گویی به عنوان " پدیده ای طبیعی " در طول گستره ی زندگی است. دوم اینکه این تعریف، توجه ما را به سمت این واقعیت سوق می دهد که خاطرات زندگی می تواند به طور ارادی یادآوری شود و حتی خاطرات فراموش شده را نیز می توان به یاد آورد. یادآوری ارادی، سنگ بنای خاطره گویی به عنوان یک نوع درمان مفید است. سوم اینکه این تعریف، خاطرات را به عنوان نمود واقعی رویدادهای گذشته در نظر می گیرد (وسترهوف و همکاران، ۲۰۱۰).

خاطره گویی به رویکردی شناخته شده در ارتقای سلامت روان افراد سالمند تبدیل شده است و پدیده ای نو می باشد. سی تا چهل سال پیش، خاطره گویی به عنوان پدیده ای مرتبط با پیری و ایجاد کننده ی زوال عقل پنداشته می شد و به همین دلیل، در آن زمان تنها اطلاعات کمی در مورد آن وجود داشت. همچنین صحبت کردن در مورد گذشته در مراکز مراقبت از سالمندان شدیداً منع می شد (کلمن، ۲۰۰۵). گرچه، امروزه این پدیده توجه فراوانی را به خود جلب کرده است و پژوهش های زیادی در مورد آن صورت گرفته و مفید بودن آن در ارتقای سلامت روان مورد تایید قرار گرفته است.

اریکسون (۱۹۵۹) در نظریه ی تحولی خود به روشنی آخرین مرحله از زندگی را به عنوان دوره ی مرور زندگی^۲ در نظر می گیرد. فرآیند مرور زندگی موفقیت آمیز، موجب رسیدن به دیدگاه یکپارچه ای^۳ در مورد گذشته می شود که این دیدگاه شامل خاطرات و دستاوردهای مثبت در کنار تطبیق^۴ و پذیرش شکست ها و نومییدی ها می شود و در حالت ایده ال به کسب

1. Autobiographical memory

2. Life review

3. Integrated view

4. Reconciliation

خرد^۱، به معنی تجربه‌ی معناداری زندگی و پذیرش مرگ منجر می‌شود. شروع اولین مطالعات تجربی و کاربردهای عملی خاطره‌گویی در میان سالمندان به مقاله‌ی بوتلر (۱۹۶۳) با عنوان "مرور زندگی: تفسیر خاطره‌گویی در سالمندان" بر می‌گردد. خاطره‌گویی اغلب به عنوان فرآیند به وجود آورنده‌ی افست شناختی پنداشته می‌شود، اما بوتلر عنوان کرد که مرور زندگی و خاطره‌گویی در کمک به فرد در حل تعارض‌های حل نشده‌ی گذشته و پذیرش مرگ مفید می‌باشد (وسترهوف و همکاران، ۲۰۱۰).

روایت و به خصوص خاطره‌گویی در دو دهه‌ی اخیر توجه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است. پژوهش‌ها، خاطره‌گویی را از زوایای مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند: سوالات در مورد اینکه آیا مردم در مورد گذشته فکر می‌کنند و در این مورد صحبت می‌کنند و اینکه چه تعدادی از افراد این کار را انجام می‌دهند، تحلیل کیفی روایت‌های زندگی از نظر موضوع و اثر و ارزیابی بالینی اثرات روانشناختی آن از جمله موضوعات پژوهش‌ها بوده است (کمپبل، ۲۰۰۲). از جمله پژوهش‌هایی که در مورد خاطره‌گویی صورت گرفته می‌توان به ارتباط خاطره‌گویی و افسردگی (مک ماهون و رودیک، ۱۹۶۷)، نقش خاطره‌گویی در سازگاری با استرس (لوییس، ۱۹۷۱؛ لیبرمن و فالک، ۱۹۷۱) و ارتباط آن با انسجام ایگو (بویلین و همکاران، ۱۹۷۶) و سازگاری (کلمن، ۱۹۷۴) اشاره کرد. همچنین پژوهش‌های زیادی (مانند، جونسدوتیر و همکاران، ۲۰۰۱؛ سیه هسیو فنگ و وانگ جینگ جای، ۲۰۰۳؛ بوهملیمیجر و همکاران، ۲۰۰۹) از خاطره‌گویی به عنوان یک نوع درمان روانی-اجتماعی استفاده کرده‌اند و اثرات این درمان را بر متغیرهای سلامت روان مورد بررسی قرار داده‌اند.

بعضی از تحقیقات اخیر به موضوع کارکرد خاطره‌گویی و یا اینکه چرا افراد خاطرات خود را بازگو می‌کنند، پرداخته‌اند (کمپبل، ۲۰۰۲). خاطره‌گویی می‌تواند به منظور کشف معنا و پیوستگی، استفاده از تجارب گذشته برای حل و مقابله با مشکلات موجود، ایجاد یک داستان آموزشی، ایجاد یک داستان توصیفی، شرح و بسط دادن روزهای خوب گذشته و فرار از زمان حال، اشتغال ذهنی با رویدادهای تلخ حل نشده‌ی گذشته، آمادگی برای مرگ، حفظ یاد و خاطره‌ی افراد مهم زندگی انجام گیرد (کاپلیز و اروکه، ۲۰۰۲). وبستر (۱۹۹۷، ۱۹۹۳) کارکردهای مختلف خاطره‌گویی را شناسایی و هشت نوع کارکرد مختلف آن را معرفی کرد که عبارتند از: ۱- هویت^۲: استفاده‌ی وجودی از گذشته به منظور کشف کردن، روشن ساختن و متبلور کردن این حس که من چه کسی هستم. ۲- آمادگی برای مرگ^۳: استفاده از گذشته به منظور رسیدن به یک نگرش تسکین‌دهنده و پذیرنده در مورد فناپذیری انسان. ۳- حل مسئله^۴: استفاده از خاطره‌گویی به عنوان یک مکانیزم مقابله‌ای به منظور یادآوری راهبردهای

1. Wisdom

2. Identity

3. Death preparation

4. Problem solving

حل مسئله در گذشته. ۴- آموزش / آگاهی^۱: کارکرد آموزشی خاطره‌گویی برای انتقال تجارب شخصی و درس‌های زندگی به دیگران. ۵- گفتگو^۲: استفاده‌ی غیر رسمی از خاطرات به منظور ارتباط یا ارتباط مجدد با دیگران. ۶- کاهش ملال^۳: فکر کردن در مورد گذشته به منظور فرار از یک محیط فاقد تحریک یا گریز از فقدان شرکت در فعالیت‌های هدفمند. ۷- تجدید خاطرات تلخ^۴: یادآوری خاطرات مربوط به مورد بدرفتاری ناعادلانه‌ی دیگران قرار گرفتن به عنوان توجیهی برای حفظ افکار و هیجانات منفی نسبت به دیگران. ۸- حفظ صمیمیت^۵: استفاده از خاطره‌گویی به منظور زنده نگه داشتن یاد افراد مهم در زندگی (کاپلیز و ارورکه، ۲۰۰۲). حال با افزایش آگاهی نسبت به کارکردهای مختلف خاطره‌گویی در سال‌های اخیر، توجه محققان از این موضوع که آیا خاطره‌گویی سازگارانه است به تعیین اینکه کدام یک از کارکردهای آن سازگارانه می‌باشد، جلب شده است (وسترهوف و همکاران، ۲۰۱۰). پژوهش - هایی به بررسی نقش انواع مختلف کارکردهای خاطره‌گویی در سلامت روان^۶ پرداخته‌اند (مثلاً، وبستر، ۱۹۹۸؛ وبستر و مک‌کال، ۱۹۹۹؛ کالی و همکاران، ۲۰۰۱؛ کاپلیز و همکاران، ۲۰۰۸؛ ارورکه و همکاران، ۲۰۱۰). وسترهوف و همکاران (۲۰۱۰) عنوان می‌کنند که سه نوع کارکرد خاطره‌گویی با سلامت روان مرتبط است، مثلاً گفتگو در مورد خاطرات شخصی و استفاده از این خاطرات برای آموزش و آگاهی دادن به دیگران کارکردهای اجتماعی دارند، کارکردهای مثبت خاطره‌گویی تلفیق خاطرات در رسیدن به هویت، یادآوری رفتارهای حل مسئله‌ی گذشته و استفاده از خاطرات در آمادگی برای مرگ را شامل می‌شود و کارکردهای منفی خاطره‌گویی شامل استفاده از خاطرات گذشته به منظور کاهش ملال، تجدید خاطرات تلخ و حفظ نزدیکی با افراد متوفی می‌شود.

پژوهش‌هایی نیز به بررسی نقش خصوصیات دموگرافیک^۷ (مانند سن و جنس) در پیش-بینی کارکردهای مختلف خاطره‌گویی پرداخته‌اند. این گونه پژوهش‌ها این موضوع را مورد بررسی قرار می‌دهند که آیا سن یا جنس پیش‌بینی‌کننده‌ی بسامد^۸ خاطره‌گویی و کارکردهای آن است یا نه. به عنوان مثال، آیا افراد پیر در مقایسه با افراد جوان بیشتر از خاطره - گویی استفاده می‌کنند و یا اینکه افراد مسن در مقایسه با جوانان خاطره‌گویی را بیشتر برای رسیدن به کدام هدف انجام می‌دهند؟ در مورد نقش شخصیت در پیش‌بینی کارکردهای خاطره‌گویی نیز پژوهش‌هایی صورت گرفته است. در این گونه پژوهش‌ها این موضوع بررسی می‌شود که افراد با خصوصیات شخصیتی متفاوت بیشتر از کدام یک از انواع خاطره‌گویی

1. Teach/Inform

2. Conversation

3. Boredom reduction

3. Bitterness revival

4. Intimacy maintenance

5. Mental health

6. Demographic characteristics

7. Frequency

استفاده می کنند. در این پژوهش نیز مسئله ی مورد مطالعه تعیین نقش پیش بینی کنندگی خصوصیات شخصیتی با توجه به مدل پنج عاملی شخصیت^۱، در پیش بینی کارکردهای خاطره - گویی در سالمندان می باشد.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

محققان و متخصصان در علم پیری شناسی^۲ علاقمند به کشف روشهایی هستند که از طریق آن، افراد پیر با موفقیت با سن پیری سازگار شوند و با مسایل مرتبط با آن مقابله کنند. اینگونه اطلاعات می تواند راهبردهای مداخله ای اجتماعی و آموزشی برای کاهش احساس تنهایی، افزایش عزت نفس، افزایش احساس رضایت از خود و گسترش کارکردهای شناختی، را شکل دهد (مریام، ۱۹۸۰).

پژوهش ها در مورد خاطره گویی به عنوان یک فرآیند فطری، راه را برای استفاده از آن به عنوان یک روش مداخله ای هموار کرده اند. خاطره گویی فرآیندی ارادی و تقریباً بازسازی کننده^۳ است و انواع مختلف خاطره گویی با پیامدهای سلامت روان مرتبط می باشد. تحریک کارکردهای مثبت خاطره گویی و تضعیف کارکردهای منفی آن به بهبود سلامت روان در پیری کمک می کند. امروزه استفاده از خاطره گویی و مرور زندگی به عنوان روش های مداخله ای و درمانی برای بزرگسالان مسن، بسیار رایج است و گروههای هدف بسیار مختلفی را شامل می - شود از جمله، ساکنین خانه ی سالمندان، اعضای خانواده، افراد داوطلب، افراد دچار بیماری - های مزمن، افراد دچار بیماری های روانی، افراد پیر ساکن مناطق روستایی، سربازان جنگی، مهاجران و اقلیت های نژادی. فعالیت های مورد استفاده در این مداخلات نیز متفاوت است و شامل استفاده از نوشته های مربوط به خاطرات، داستان گویی، آموزش به نسل جوان تر در مورد رویدادهای گذشته، مصاحبه در مورد خاطرات گذشته، آلبوم عکس و بریده ی روزنامه ها، شجره نامه ی خانوادگی تا استفاده از اینترنت می شود (وستر هوف و همکاران، ۲۰۱۰). درک بیشتر و بهتر نسبت به این پدیده و چگونگی کارکرد آن، منجر به ایجاد و استفاده از راهبردهای مداخله ای به منظور تسهیل فرآیندهای رشدی در طول گستره ی زندگی می شود (مریام و کراس، ۱۹۸۲). همچنین فهم بیشتر کارکردهای مختلف خاطره گویی و ارتباط آنها با سلامت روان و شناخت فرآیندهای گستره ی زندگی شواهد قوی تر و نظریات مناسب تری فراهم می - کند که با استفاده از آنها، الگو و نحوه ی ارائه ی این گونه مداخلات را بهبود بخشیم (وستر هوف و همکاران، ۲۰۱۰).

¹. Five factor personality model

². Gerontology

³. Reconstructive

از طرف دیگر، افزایش تعداد افراد سالمند در جامعه ی ایران، نیاز اینگونه افراد به مداخلات روانشناختی، افزایش تدریجی کاربرد درمان خاطره گویی برای سالمندان در سال های اخیر و همچنین فقدان پژوهش در زمینه ی کارکردهای خاطره گویی در جامعه ی ایران موجب می-شود که انجام پژوهش ها در مورد کارکردهای خاطره گویی در ایران و استفاده از نتایج آن ها برای بهبود درمان خاطره گویی اهمیت و ضرورت داشته باشد.

۴-۱- اهداف تحقیق

هدف پژوهش حاضر بررسی پیش بینی کارکردهای خاطره گویی با توجه به مدل پنج عاملی شخصیت می باشد. این پژوهش این موضوع را مورد بررسی قرار داده که هر یک از پنج عامل بزرگ شخصیت کدام یک از کارکردهای خاطره گویی را پیش بینی می کند. بنابراین هدف این پژوهش:

(الف) بررسی نقش عامل روان نژندگرایی^۱ مدل پنج عاملی شخصیت در پیش بینی کارکردهای خاطره گویی تجدید خاطرات تلخ و بسامد کلی خاطره گویی می باشد.

(ب) بررسی نقش عامل برون گرایی^۲ مدل پنج عاملی شخصیت در پیش بینی کارکردهای خاطره گویی حفظ صمیمیت، گفتگو، کاهش ملال و بسامد کلی خاطره گویی می باشد.

(ج) بررسی نقش عامل گشودگی در تجربه^۳ مدل پنج عاملی شخصیت در پیش بینی کارکردهای خاطره گویی هویت، آمادگی برای مرگ و بسامد کلی خاطره گویی می باشد.

(د) بررسی نقش عامل توافق پذیری^۴ مدل پنج عاملی شخصیت در پیش بینی بسامد خاطره- گویی و کارکردهای آن می باشد.

(ه) بررسی نقش پیش بینی کنندگی عامل وظیفه مداری^۵ مدل پنج عاملی شخصیت در پیش بینی بسامد خاطره گویی و کارکردهای آن می باشد.

¹. Neuroticism

². Extraversion

³. Openness to experience

⁴. Agreeableness

⁵. Conscientiousness

۵-۱- تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

۱-۵-۱- تعاریف مفهومی

۱- کارکردهای خاطره گویی: خاطره گویی یادآوری کلامی یا ذهنی رویدادهای زندگی فرد است که به تنهایی یا با حضور فرد دیگر یا گروهی از افراد صورت می گیرد (وودز و همکاران، ۱۹۹۲، به نقل از تورگریمسن و همکاران، ۲۰۰۲). این فرآیند برای رسیدن به اهداف روانی-اجتماعی به کار می رود. به عبارت دیگر خاطره گویی کارکردهای خاصی را به دنبال دارد. کارکردهای خاطره گویی شامل هویت، حل مسئله، آموزش / آگاهی، گفتگو، کاهش ملال، تجدید خاطرات تلخ، آمادگی برای مرگ و حفظ صمیمیت می شود (وبستر ۱۹۹۷، ۱۹۹۳). تعاریف مفهومی این هشت کارکرد خاطره گویی به قرار زیر می باشد:

هویت: استفاده از خاطرات شخصی برای جستجوی پیوستگی، ارزش و معنا در زندگی و تحکیم حس خود- هویتی.

حل مسئله: استفاده از خاطرات به منظور شناسایی توانایی ها و راهبردهای مقابله ای خود برای چالش با مشکلات فعلی.

آموزش / آگاهی: استفاده از خاطرات برای انتقال و آموزش درس زندگی به دیگران و بیان ایدئولوژی های شخصی.

گفتگو: استفاده از خاطرات شخصی به عنوان وسیله ای برای گفتگو با دیگران.

کاهش ملال: استفاده از خاطرات به عنوان یک محرک یا وسیله ی سرگرمی.

تجدید خاطرات تلخ: برانگیختن و نشخوار کردن خاطراتی که در مورد رویدادهای سخت گذشته، فرصت های از دست رفته و شکست های گذشته هستند.

آمادگی برای مرگ: استفاده از خاطرات برای پرداختن به افکار راجع به پایان زندگی و مرگ.

حفظ صمیمیت: یادآوری خاطراتی در مورد دوستان و افرادی که با آنها صمیمی بوده ایم، اما دیگر در بین ما نیستند (وبستر و همکاران، ۲۰۱۰).

۲- پنج عامل بزرگ شخصیت: شخصیت گروهی از گرایشات^۱ و خصوصیات پایداری است که تعیین کننده ی تشابهات و تفاوت ها در رفتارهای روانشناختی (افکار، عواطف و اعمال) افراد است و این گونه رفتارها در طول زمان تداوم دارند و به راحتی نمی توان آنها را تنها پیامد فشارهای اجتماعی و زیستی یک لحظه در نظر گرفت (مدی، ۱۹۹۶). پنج عامل بزرگ شخصیت در مدل پنج عاملی شخصیت شامل روان نژندگرایی، برون گرایی، گشودگی در تجربه، توافق پذیری و وظیفه مداری می شود. تعاریف مفهومی این پنج عامل بزرگ شخصیت

^۱.Tendencies